

ВАСИЛ РАЙКОВ
СРЕЩА ПРЕЗ ВРЕМЕТО

chitanka.info

1

Ларсен замахна тежко с дългия лъскав нож и дебелият клон се срина в краката му, като повлече валмо увивни растения, които се късаха с прашене и шумоляха като живи. Показаха се нови и нови стъбла и клони, преплетени едни в други, пристегнати здраво от жилавите пръсти на лианите и на бледозелените пълзящи растения с анемични цветове. Ларсен отпусна безсилно ръце и въздъхва. Четвърт час му беше достатъчен да разбере, че пред него се простира нескончаема стена от зеленина, която би затруднила дори и танк. Ясно — единственият път си оставаше по реката, въпреки че тя беше осеяна с прагове и бързеи, които трябваше да преодоляват с нечовешки усилия.

Ларсен тъкмо се накани да се връща, когато през гъстия листак долетя гласът на Мавров, треперещ от възмущение и досада:

— Хей!... Чуваш ли ме, Лар-сен!...

— Идвам! — извика веднага в отговор той и се затича по тясната просека с лекотата на младеж, макар че годините му отдавна бяха надхвърлили петдесетте. В движение премести ножа в лявата ръка и смъкна автоматичната пушка от гърба си; дявол знае какво се беше случило там! Скоро навлезе в друга подобна пътека, изсечена от другаря му в плътната зеленина. Но когато пробяга двайсетината крачки до края на пътеката, сърцето му тревожно заби — Мавров го нямаше. Само тропическият му шлем се търкаляше на земята...

Тогава се чу глас, който сякаш идеше от небето:

— Напрегни малко археологическия си мозък да се сетиш къде съм!

Ларсен стреснато насочи пушката нагоре, но в следващия миг я захвърли и избухна в неудържим смях. Мавров висеше с приклещени крака на няколко метра във въздуха като гигантско насекомо, попаднало в гъстата паяжина на лианите.

— Вместо да се хилиш, ела да ме освободиш! — процеди мрачно младият мъж и се опита сам да досегне с ножа си лианите, които

свързваха краката му. Ала напразно, от движението само се залюля и размаха безпомощно ръце и глава.

Археологът чевръсто измъкна кинокамерата от калъфа, който висеше през рамото му, и като взе нещастната жертва на прицел, каза:

— Момент, драги! Не мога да изпусна такъв драматичен кадър: инженер Мавров в борба с девствената природа на Южна Бирма.

Камерата тихо забръмча. В същия миг Мавров се замята като ужилен и отчаяно проплака:

— Ако не ме измъкнеш веднага, Ларсен, тия мравки ще ме оглозгат до кокал... Ах, проклети гадини!...

Археологът невъзмутимо засне няколко метра филмова лента, после с нож в ръка се изкатери по едно разклонено дърво до беснеещия пленник на джунглата.

— Все ще остане нещо от тебе, я виж колко си голям! — успокои го той. После замахна към коварната лиана, като не пропусна да предупреди: — Дръж се здраво сега!

Заедно с пращането на отсечените растения Мавров тупна като зряла круша на земята. Но веднага скочи на крака и затършува по шията и гърба си с ръце, като издаваше злорадо скимтене при всяка смачкана мравка. Скоро археологът се присъедини към тази деликатна дейност и го запощи със сериозността на истински стар гибон.

— Отървахме кожата и тоя път! — каза успокоен Мавров, когато и последната мравка беше смачкана с ожесточение. — Нищожни гадинки, пък хапят като дяволи.

— Ами ти какво търсиш горе? Раздрусал си гнездото им и те са се изсипали във врата ти.

— Качих се да видя дали джунглата не се разрежда в някоя посока.

— И какво установи?

— Безнадеждна работа. Единственият път е реката.

— В това се убедих и сам — съгласи се Ларсен. Той вдигна пушката и кинокамерата от земята и кимна: — Да вървим, а?

— Да вървим! — съгласи се Мавров и също събра вещите си.

Те се отправиха един подир друг по обратния път. Скоро между дърветата проблесна реката — не толкова буйна, колкото пълноводна, също вкопчена в зелената примка на джунглата. Само тук-там, където коритото на реката се разширяваше, сводът от надвиснали дървета се

разкъсваше и яркото слънце сякаш се втурваше да залее колкото се може по-голямо пространство със светлина. След зловещия полумрак на гората тези островчета от блясък и светливи искрящи вълни действуваха освежително на погледите им.

Двамата мъже се запровираха покрай водата към мястото, което една ненадейна повреда на двигателя бе предопределила за временен лагер. Зад храсталака се чу задавеният ропот на мотор; отначало звукът се късаше с ядосано ръмжене, после изведнъж моторът заработи нормално и над джунглата се изви неговият тревожен и влудяващ вой. В същия миг във въздуха отекна оглушителен залп от цвъртене на птици и плясък на хиляди криле, сред който се открояваха истеричните крясъци на стадо обезумели маймуни.

— Щуцки е оправил май своя примус — извика радостно Ларсен. — Скоро ще продължим.

— Откъде ли го намерихме тоя луд поляк? — ухили се Мавров. — Едва не ни удави.

Когато влязоха в лагера, моторът бе замлъкнал. По тясната брегова ивица бяха пръснати влажни дрехи, кутии с грес, туби с бензин и всякакви инструменти.

Над това царство на хаоса властвуваше едър белокож мъж по гащета. Ръцете, лицето и шията му бяха придобили морковен загар и се сливаха с буйните му русочервени къдри.

— Да му се ненагледаш! — възкликна инженерът. — Само в очите му няма грес.

— Успя ли най-сетне да оправиш този Ноев ковчег? — осведоми се Ларсен.

— За следващия потоп е напълно готов, шефе — отвърна в същия тон полякът, после допълни: — Хайде сега, братчета, подавайте да приберем всичко в лодката!

Скоро след това тримата бяха отново на път.

Идеята да тръгнат нагоре по притока беше на археолога. Д-р Ларсен беше от ония шведи, които се смятат за преки потомци на древните викинги, тоест винаги длъжни да следват набеязаната цел до последна капка кръв. Той бе участвувал в една експедиция из тези места още преди две години — тогава открили селището в джунглата, заради което ЮНЕСКО бе организирано сегашната международна експедиция, към която и тримата се числяха. Още при първото си

пътешествие Ларсен, познавач на местните езици и диалекти, научил от разговори със стари туземци легендата за тайнствените блата сред непроходимата джунгла и за още по-странните им обитатели. Жив човек не бил виждал никого от блатното племе. Който ги зърнел, тозчас умираше в страшни мъки. Защото блатните жители били омагьосани хора с птичи глави и маймунски тела и живеели под закрилата на свирепия железен бог...

Археологът незабавно решил да търси тайнствените блата, но се разболял и бил принуден да се завърне в родината си. Затова сега, още със самото пристигане на обекта, той поиска разрешение от ръководителя на експедицията да направи своето мечтано проучване. Професор Нури дълго се смя на тази неувяхваща изследователска страст, но накрая се съгласи, като постави категорично условие да се поддържа всекидневна радиовръзка с базата. Това наложи включването на българина Стоян Мавров в групата — инженер-електроник и опитен радист. А Роман Щуцки сам бе предложил услугите си — по-опитен „лодкар“ от него нямало в цяла Европа.

Така сформиранията група потегли преди пет дни върху тясна и дълга туземна пирага, снабдена с мощен извънбордов мотор. След много премеждия се бяха добрали дотук, а сега се провираха като фантоми под надвисналите корони на дърветата, не изпускаха пушките си из ръце и тревожно сезираха в безнадеждния полумрак пред себе си...

2

Късно следобед лодката навлезе в широк завой, сякаш магическа пръчка разтвори стената от дървета и храсти, които като изплашени побягнаха в страни, и пред очите на тримата пътешественици проблесна истинска слънчева светлина.

— Ето ги твоите блата, докторе! — каза тържествуващо Щуцки.

— Бях сигурен, че ще го открием. Предчувствието никога не ме е лъгало, момчета. — Гласът на обикновено съдържания и хладнокръвен северняк сега потреперваше от вълнение. — Давай пълен напред, Роман!

— Я по-кратко вие двамата! — намеси се намясто Мавров. — Или искате да нощуваме в лодката?

— Вярно, че няма време — кимна разочаровано Ларсен. — Карай към брега тогава!

Полякът послушно подкара пирогата към група чапралови дървета, които ограждаха в зелените си прегръдки тънка ивица пясък. След малко изключи двигателя и за да убие инерцията, насочи лодката в дъга към брега. Изведнъж килът задра в нещо и те политнаха силно напред.

— Пак ли корабокрушение? — осведоми се Мавров.

Без да отговори, Щуцки изскочи от лодката. Водата стигна до бедрата му. Той закрачи спокойно към носа и след малко оттам долетя възбуденият му глас:

— Ларсен, бързо ела! Тук има нещо за тебе.

Археологът го последва без колебание. Носът на пирогата бе опрял в някакъв цилиндричен предмет, от който Щуцки свличаше с ръка тинята. Откри се гранитната повърхност на една колона, върху която ясно личеше сложен орнамент.

— Точно както очаквах — каза възбуден Ларсен, — шанийски културен кръг. Хайде, тегли лодката към брега да маркираме оттам находката!

— Защо е във водата? — попита Мавров, който единствен продължаваше да се вози.

— Някога е стърчала на брега — поясни археологът, — но когато блатата са променили дебитата си, е била залята.

— Що ли под водата да има цяло селище, а шефе? — каза полусшеговито, полусериозно инженерът.

— Такива колони със свещени знаци се поставят далече от населените места и винаги са единични — възрази Ларсен. — Те са нещо като европейските параклиси.

— Значи не е интересна за нас — обади се разочаровано Щуцки.

— Напротив, момчета — каза тихо археологът. — Колоната е знак, че наблизо може да има селище на хора...

Половин час по-късно бивакът беше готов. След като приготвиха храната си, те нахвърлиха зелени клонки в огъня, чийто лютив дим пъдеше комарите. Апетитно миришеше на кафе и препечен хляб. Отстрани висяха хамаците, готови за спане.

Слънцето отдавна се беше скрило, когато тримата пътешественици привършиха вечерята си. Изморени от тежкия ден, те се излегнаха край огъня и запушиха. Гласовете на джунглата не ги тревожеха, бяха свикнали с тях. Само от време на време изплашеният крясък на някоя маймуна прекъсваше сладкия им разговор и те се заслушаха за миг, после продължаваха тихо да си говорят...

Изведнъж отчаян човешки вик ги накара да посегнат инстинктивно към оръжието. Веднага последва злобното ръмжене на тигър, който напада. Щуцки включи ръчния прожектор и сноп светлина проряза проход в храстите — още редки и не така непроходими край брега. Тримата затичаха с все сили натам, откъдето се чуваше пращане на изсъхнали клони, ръмженето на разгневения хищник и немощният глас на човек. След няколко минути в светлия кръг се появи един тигър, поставил лапа върху неподвижно кафяво тяло. Смутен от появата на нови неприятели, той не отместваше святкащите си очи от тях, но не изпускаше и плячката си. Ларсен изпрати дълъг откос с автоматичната си пушка и горският разбойник се срина без звук край жертвата си.

Човекът беше припаднал повече от уплаха, отколкото от дълбоката рана на лявата му плешка. Мавров го вдигна внимателно, а Ларсен грижливо събра оръжието му, пръснато наоколо. В ръцете на

инженера туземецът приличаше на дете — толкова дребничък и крехък беше той.

По-късно, когато го превързваха по всички правила, те забелязаха, че туземецът беше ужасно изроден. Тънките му и къси крайници далеч не съответствуваха на трупа, почти нямаше врат, а главата му беше хлътнала между мършавите рамене.

Най-неприятно беше лицето му — с малка долна челюст и някак сплесната нагоре, което придаваше птиче изражение на дребничкото му сбръчкано лице...

— Прилича на хищна птица — изрази гласно мнението и на тримата Мавров.

— Ужасен красавец е, няма що! — пошегува се мрачно Щуцки. — От какво ли е боледувал, горкият човечец?

— Израждане вследствие тежко обременена наследственост — каза Ларсен и замислено потри чело. — Случва се при изолирани племенни групи, но чак в такава степен...

Раненият задавено промърмори нещо и замахна с ръце.

— Да му сложим нещо успокоително! — предложи инженерът. — Да преспи спокойно тази нощ, пък утре ще видим какво да го правим.

Щуцки, поел доброволно ролята на медицинска сестра, вече ровеше в походната аптечка. След малко се приближи с готова спринцовка в ръка.

След като настаниха ранения, Ларсен накара другарите си да лягат, а той пое първата смяна от нощното дежурство. Хвърли няколко по-дебели дървета и зелени клонки в огъня, настани се край него и постави на удобно място пушката и прожектора. Чак сега си призна, че с нетърпение беше очаквал този миг — искаше да разгледа на спокойствие вещите на ранения, които му бяха направили впечатление...

Поясът не представляваше интерес — дебела връв от палмово лико. На нея висяха груба дървена кания и торбичка с огниво и кремък. „Охо, ловец на тигри!“ — помисли с незлоблива насмешка Ларсен при вида на кремъка и огнивото; познаваше обичая на ловците от джунглата да изгарят мустаците на убития тигър, за да не ги преследва неговият дух.

Все със същото безстрастно любопитство разгледа и кинжала — с майсторски изковано острие, но с грубо изработена рогова дръжка. Вероятно дръжката бе правена допълнително, острието изглеждаше старо и дълго употребявано. Но когато взе в ръцете си тежкия арбалет, очите на археолога заблестяха. Беше великолепен образец от епохата на великия шанийски разцвет — силен лък, слепен от няколко бамбукови пластинки, със сложен спусков механизъм от добре полирана костенуркова плоча и къси масивни стрели с различни по форма върхове.

Арбалет! Какво търсеше той у едно толкова примитивно създание. Освен по оръжието си раненият не приличаше по нищо друго на туземните племена, чиито ловци и до днес използваха арбалета из джунглите на Бирма. Да се мисли за някогашни контакти с тях беше изключено — блатата се намираха на стотици километри от най-близкото селище, дотам се простираше и непроходима джунгла...

От друга страна, колоната, която бяха открили днес!... Тя беше безусловно шанийска работа. А туземецът пред очите му беше твърде различен от отдавна изчезналия антропологичен шанийски тип. Тогава?...

Като не можа да даде задоволителни отговори на тези въпроси, Ларсен се изтегна край огъня и се помъчи да се занимава с нещо друго. Ала не намери покой. Докато трая неговата смяна, нови и нови мисли се трупаха в разпаленото му въображение, една от друга по противоречиви, и той напразно се мъчеше да ги обедини в някаква логична постройка...

3

Ларсен се събуди с мъчителното чувство, че някой го дебне. Две горящи черни очи го наблюдаваха втренчено от земята, но щом срещнаха погледа му, веднага се затвориха. „Я какъв хитрец! — каза си археологът и скочи от хамака. — Сигурно се е канел да бяга!“ Той се протегна звучно, после се упъти към изгасналия огън. Щуцки, който бе дежурил последната смяна, се миеше в залива.

— Нашият приятел се готвеше да бяга — викна Ларсен към него и се наведе над ранения. Хвана го внимателно за здравето рамо и го разтърси. Туземецът не реагира, само лицето му се сви мъчително от нетърпима болка.

Полякът завърши миенето и сега ги наблюдаваше от брега.

— Сигурно те мисли за тигър, шефе — избоботи той.

— Сега ще видим за какво ме мисли! — каза Ларсен и отново побутна туземеца, като същевременно му заговори на първия диалект, който му дойде на ума: — Хей, ние приятели! Приятели!...

Туземецът продължаваше да се преструва на заспал, но той и не предполагаше кой се е заел с него. Археологът не само не мислеше да се предава, но опита всички познати местни езици и наречия. Изведнъж раненият отвори очи, удивен, че му говорят на разбираем за него език.

— Ние приятели! — каза Ларсен.

— Приятели? — повтори недоверчиво туземецът и попипа предпазливо превръзката си.

— Приятели — потвърди Ларсен с най-дружелюбната усмивка, на която беше способен. — Тигър иска яде тебе. Голям тигър. Ние убива голям тигър. Ти живее.

Туземецът загледа по-доверчиво белия човек, който му говореше на близък до неговия език.

— Ние търси твое племе — продължи Ларсен. — Ти казва къде племе, ние носи тебе.

Раненият вдигна ръка.

— Там — каза той. — Там се ражда ново слънце, там мое племе.
Уморен от усилието, той отпусна немощно ръка и проплака като малко дете:

— Аз болен. Много болен.

— Ние носи тебе — успокой го повторно археологът.

Туземецът наистина беше зле. Мъчителна треска разтърсваше слабото му тяло. След като го нахраниха и закусиха набързо, тримата решиха веднага да се отправят към селището. За да се движат по-бързо, взеха само оръжието си, портативната радиостанция и храна за един-два дни. Всичко друго натовариха в лодката, покриха я със здраво платнище, овързаха я като колбас и я закотвиха на десетина метри от брега. Разбира се, на рамото на археолога се полюляваше и неговата неизбежна кинокамера.

От единия хамак бяха приготвили удобна носилка за ранения и след като го настаниха, тримата навлязоха в джунглата. През цялото време туземецът подвикваше със своя писклив гласец — „там“, като посочваше със здравата си ръка накъде да вървят. На места, където белите не виждаха друго освен непроходим гъсталак, се оказваха невидими пътеки, проправени от зверове и хора. Нито веднъж не се наложи да си прокарат път с ножовете.

След около час гората бързо оредя. Скоро пред очите им се откри гледка, каквато най-малко очакваха. В подножието на ниска заоблена планина се белееше каменен град. Къщите образуваха няколко почти правилни кръга около малка могила, в центъра на която се издигаше внушителен храм. Неговият кошероподобен купол, силно източен на върха, се извисяваше в синьото небе като чудновато минаре. Четири тумбести каменни колоса с обли глави и с по четири кръгли изпъкнали очи, разположени в четирите посоки на света, поддържаха покрива на храма върху могъщите си плещи.

В селището се виждаха само няколко деца, които лениво си играеха в прииждащата жега. Но щом наближиха първите къщи, улиците изведнъж се изпълниха с хора. Скоро пришълците бяха заобиколени от група въоръжени с арбалети мъже, които ръкомахаха възбудено и крещяха. Ларсен побърза отдалеч да извика, че са приятели, и те отпуснаха ръце, но се успокоиха едва когато видяха в носилката своя другар.

След като бяха разменени приветствени думи и жестове и главно след като чува разказа на ранения, туземците приеха белите чужденци като скъпи гости. Отведоха ги в една къща на площада, в която никога не живееше, приготвиха им бързо меки постели от трева и клонки. Група жени и деца донесоха плодове, които сложиха направо на пода върху големи листа. След това се отдръпнаха на почтително разстояние, като не откъсваха очи от чудните дрехи и вещи на гостите...

Като си починаха и се нахраниха, белите предприеха дълга обиколка из града. Той беше напълно занемарен, тънеше в мръсотия и разруха. По-крайните къщи, в непосредствена близост до гората, бяха сериозно застрашени от настъплението на буйната растителност. Племето сякаш живееше не като горд собственик на този имот, а като нехаен наемател. Времето и природните стихии бяха превърнали много от красивите някога къщи с интересна архитектура в жалки развалини. Единствено храмът бе устоял на годините, поддържан редовно от грижливи ръце...

Само един поглед върху туземците беше достатъчен да разкрие причините за това нехайно отношение към собствения им град. До един те носеха белезите на ужасно израждане. Техните лениви и морни движения обясняваха красноречиво всичко. Изродите и сакатите в това чудновато племе бяха толкова много, че сигурно малцината по-жизнеспособни туземци едва успяваха да ги изхранят въпреки обилните плодове на джунглата и просторния ловен район край блатата. Тримата пътешественици имаха чувството, че са попаднали в някакъв свят, осъден на бавна и жестока гибел...

През целия ден археологът не подгъна крак. Той направи снимки на по-запазените къщи и на храма отвън заедно с всичките деца и възрастни, които успя да привлече за фигуранти. Опита се да влезе и вътре в храма, но не го пушнаха. Колкото пъти се приближаваше до масивната врата, жреците изсумтяваха неодобрително; самите те се въртяха неотлъчно край храма, заети с някакви приготовления. Като не му оставаше нищо друго, упоритият швед реши да чака подходящ случай.

Надвечер тримата се прибраха в отредената за тях къща — изморени до смърт, но пълни с впечатления. Нахраниха се и побързаха да се изтегнат на леглата си, които ухаеха на горски цветя и трева. Но

не можаха да заспят. Скоро пред храма лумнаха високи огньове и цялото племе се настани край тях — мъжете от едната страна, жените и децата — от другата. Както си седяха кротко по местата, туземците подеха една безкрайна провлечена песен с тъжна и еднообразна мелодия, която ставаше още по-тягостна от монотонното думкане на там-там.

— Започва някакво религиозно тържество — съобщи Ларсен, който още при първите звуци бе изтичал на прозореца, забравил напълно умората си.

— Сигурно е в наша чест, а? — подхвърли Мавров.

— Ако беше в наша чест, щяха да ни поканят — възрази Ларсен. — Пък де да ги знам...

— А танци ще има ли? — обади се Щуцки. — Ако си човек, шефе, ще ги накараш да потанцуват.

— Потрайте малко, момчета! — помоли Ларсен и измъкна бележника си. — Съдържанието на песента е интересно.

Археологът започна да записва на светлината на прожектора, който Щуцки постави услужливо до него.

По-късно, когато туземците се прибраха, Ларсен им разказа следното:

— Думите на тази балада... нещо като нашите саги... са колкото интересни, толкова и загадъчни. Разказва се най-напред за времето, когато племето било непобедимо, и се изброяват неговите победи над враговете. По-нататък се говори за много дълго пътуване из джунглата — вероятно става дума за някоя от племенните миграции. Жалко обаче, че нищо не се казва за причините; те и досега са тайна за учените... Посред пътя, казва се в песента, от небето пристигнал с гръм „ръмжащият огнен железен бог“. Той бил разгневен, задето напуснали каменния си град.

Тогава те се отправили към „големите води“ и построили нов град — сигурно за този става дума. Издигнали на своя бог и величествен храм. Но той още не им е простил и върху племето продължават да падат проклятията му. Сега само жертвите могат да намалят неговия справедлив гняв...

— Обикновено боговете са разгневени, когато нещо в работите на племето не е в ред — каза Щуцки. — Поне жреците винаги така тълкуват несполуките.

— Ако съдим по здравословното им състояние, проклятията на техния бог са ги стигнали — подхвърли Мавров.

— Най-интересно е друго — каза тихо Ларсен. — Не знам друга песен или легенда, в която да се говори за железен бог; още преди две години това ми направи неотразимо впечатление.

— Накрая ще се окаже някое глинено чудовище — подразни го Щуцки.

— Не знам какво ще се окаже, Роман, но няма да се успокоя, докато не го снимам.

Мавров се разсмя с глас.

— Ей, страшно ненаситни хора са това археолозите! Не ти ли стига цяло шанийско селище, Ларсен? Изцрака три филма, какво искаш още?

— Да не забравяме, че от базата настояват да не се бавим дълго — подхвърли Щуцки.

— Утре ще филмирам обреда, момчета, и веднага след това тръгваме. А сега си затваряйте човките, защото искам да спя!

4

Още преди изгрев слънце племето се събра пред храма. Всички бяха в празнична украса, мъжете носеха цялото си бойно снаряжение. Ала пъстрите багрила още повече подчертаваха изродените им тела. Вместо да изглежда тържествено, зрелището приличаше на зле режисирана пародия.

Когато първите слънчеви лъчи позлатиха купола на храма, неговата масивна врата започна бавно да се отваря. Племето поде обредна песен под ритъма на там-там — вяло, неуверено, сякаш измъчените им тела не можеха да подхранват дори религиозен екстаз. На прага се появиха жреците и с тържествени знаци поканиха хората.

Ларсен и другарите му побързаха да се присъединят към шествието. Никой не ги спря, дори се отдръпваха да им направят път. Но на прага белите чужденци се стъписаха от изненада. В дъното на храма ги очакваше един истински железен бог...

Това беше някакво странно съоръжение от матовосив метал. Имаше елипсовиден корпус, увенчан отгоре с почти сферичен купол, на който светеха като живи очи четири изпъкнали лещи, разположени в посоките на света. Беше поставено в кръгъл каменен постамент с отвесни и гладки от вътрешната страна стени, за да не може да излиза. Защото този странен „бог“ притежаваше самостоятелна ходова част, прилична повече на веригите на танк, отколкото на човешки крака. Кой знае какво ли сходство бяха открили туземците между него и своите божества, за да го провъзгласят за бог!...

Съоръжението беше твърде необикновено не само по вид, но и по устройство — тримата бели се убедиха в това още в първия миг. С появяването на хората то започна бавно да движи главата си и „очите“ му заблестяха — безстрастни и немигащи. От неговите метални недра се разнесе зловещо ръмжене — все по-силно и по-силно. Същевременно цветът му започна да става бързо оранжевочервен, сякаш някъде в дебелото му туловище запламтя огън и се разля на кървави отблясъци.

Реакцията на „божеството“ беше, види се, известна на племето, защото то екзалтирано се разкрещя. Тогава жреците подхвърлиха към него жертвеното животно. Щом се допря до повърхността му, блесна ослепителна светкавица и животното падна умъртвено на пода. Това изглежда беше прието за добър знак, защото всички се развикаха радостно и замахаха с ръце. Обадиха се незабавно там-там и техният тревожен звук изпълни помещението...

Отведнъж Мавров бе привлечен от червената светлина на джобния си дозиметър.

— Бързо навън! — изкрещя той. — Има страхотна радиация!

Туземците се стъписаха, когато белите ги заблъскаха навън. Покорени от виковете на Ларсен, те излязоха и се стълпиха на площада. Последни напуснаха храма жреците, чиито погледи не предвещаваха нищо добро. Когато излезе и последният човек, бученето зад стените утихна...

— Това пък чудо какво беше? — възкликна Щуцки, щом се посъвзе от изненадата.

— Прилича на робот — каза неуверено Мавров. — Според мен целият спектакъл не е нищо друго освен защитна реакция.

— Твърде сигурна, както изглежда — съгласи се Ларсен.

— Навярно ръмженето и променянето на цвета — продължи инженерът — служи само да плаши неприятеля. Ако неприятелят обаче се нахвърли върху него, още с допирането се появява мълния — обикновено електрическо разреждане.

В този момент към тях се приближи вождът на племето, придружен от двамата жреци. Той започна да разказва нещо на Ларсен, докато другите се усмихваха покровителствено.

— Успокоява ни — преведе акуратно археологът. — Казва да не се страхуваме от техния бог. Не само те, но техните бащи и бащите на техните бащи все така му принасяли жертви и божеството все така ги умъртвявало. Но на тях не им причинявало никога злина, затова да се върнем в храма заедно с тях.

— Боже, свещена простота! — каза с патос Мавров. — Човече, кажи им, че е убийствено да се стои вътре! Измисли там нещо...

Ларсен дълго говори на вожда. Сега старейшините не се усмихваха доброжелателно, а слушаха внимателно думите на белия

човек. После се върнаха мълчаливо при племето, откъдето скоро се разнесоха викове на недоволство и гняв.

— Я се огледайте, момчета! — предупреди навреме Щуцки и зареди пушката си.

Група бойци с готови за стрелба арбалети заемаха позиция в краищата на площада.

— Провалихме им празненството — каза Ларсен и също зареди незабелязано оръжието си. — Прави са да се сърдят.

— Да им обясним какво точно представлява тяхното мило божество — настоя упорито инженерът.

— Те нямат чувство за хумор, Мавров. Ще ни убият за няколко минути въпреки автоматичните ни пушки. Арбалетът е сигурно оръжие в техните ръце, уверявам те.

— Какво да правим тогава? — въздъхна Мавров.

— Абе я ги оставете да вървят в глупавия си храм! — избухна полякът. — В края на краищата няма да умрат от едно облъчване повече.

— Поне това ще бъде последното — каза Ларсен.

Археологът извика високо нещо на жреците и вожда, после поведе другарите си към къщата за гости. Това успокои туземците, но за всеки случай подир тях се отправиха двама бойци, които застанаха пред вратата.

— С други думи, сега сме под домашен арест за непослушание — отбеляза Мавров, когато останаха сами.

Чак когато сядаше, Ларсен забеляза кинокамерата и се плесна по челото:

— А аз не успях да заснема нищичко — каза жално той. — Толкова се бях развълнувал, че...

— И не би могъл да снимаш, Ларсен — успокои го инженерът. — В момента в апарата ти се намира само парче осветена лента.

— Всъщност ти си прав — съобрази Ларсен. — Не би ми минало през ума... Впрочем откъде черпи енергия това чудовище?

— Ако вярваме на баладата, то седи вътре от построяването на храма — пресметна Щуцки. — Колко години е това, шефе?

— Във всички случаи над сто.

— Значи от сто години не са му сменяни батериите на този приятел — каза Щуцки. — Следователно...

— Следователно — прекъсна го Мавров — той си има собствен атомен реактор. Радиацията е достатъчно доказателство за това.

— Имаш ли идея откъде може да е изпратен тук? — попита Ларсен.

— Гост от космоса. Но откъде точно, никой не може да каже.

— Гост! — процеди язвително Щуцки. — Гостите не седят с винаги готово жилище. Що ли не му пратих един откос с пушката?

— Ти си полудял! — възмути се не на шега инженерът. — Да се руши машина е ако не друго, поне израз на безсилие. Представяш ли си колко много неща могат да се научат от неговото устройство?

— Разбира се! — кимна кротко полякът. — Дори се чудя защо не си тръгнал вече на проучване. Роботът ще те посрещне с музикален съпровод и фойерверки от рентгенови лъчи...

Откъм храма се разнесе усилено думкане на там-там и цялото племе запя като един човек. Ларсен се заслуша и след малко каза:

— Празненството е завършено. Пейт възхвала на божеството за неговата безгранична добрина към тях.

— Нещастните хора! — не се стърпя Щуцки. — Помислете само колко поколения са пострадали от това отвратително чудовище!

— Те са мъкнали тежкия робот по дългия път през джунглата — поде мисълта му Мавров — без да подозират каква ужасна гибел им готви той. Най-смелите са измрели мигновено при допира с него. Изплашени от тяхната смърт, другарите им са приготвили голяма носилка и са го довели дотук. Навярно веднага са издялали дълбокия каменен съд, за да не избяга, а после са съградили и храма... И през цялото време атомният реактор на работа е бълвал смъртоносните си лъчи. Дозата на облъчването не е била убийствена, но достатъчна, за да им навреди. Ден след ден, докато те са му пеели с преклонение свещените си песни, той ги е обливал с потоци невидими лъчи. Скоро започнали да се раждат изроди, все по-често и по-често... Докато племето добило днешния си вид...

— Пристигат на това място и в късо време изграждат каменния град — продължи Ларсен, сякаш и двамата разказваха позната история. — Старите майстори са още живи, та селището придобива онзи блясък, с който се славят техните градове от векове. Когато измират, техните места се заемат от изродените им деца и внуци, под чиито сковани пръсти излизат само груби подражания на старите

шедьоври. Смъртността рязко се увеличава, макар че сега роботът не ги облъчва всеки ден, а само на религиозните тържества. Който оцелява, е носител на страшна наследственост. Създава се нежизнеспособно поколение, лениво и отпусната, безсилно да се бори с природата и суровия живот. Градът загубва своя блясък и заприличва на развалина...

— Жестока съдба! — казва трогнат Щуцки. — Да носят на гърбовете си своята гибел и да ѝ се кланят като на божество. Това е по-жестоко и от светата инквизиция!

— Невежеството — каза археологът — е причинило неизброими страдания на човечеството.

— Страхувам се, че този път вината е на цивилизацията, Ларсен.

— Не разбирам.

— Ще се опитам да ти обясня с помощта на инженера... Мавров, защо според теб е изпратен роботът на Земята?

— Най-общо казано, събиране на информация от една непозната планета.

— Не трябва ли да се върне, за да я предаде?

— Нашите лунни и планетни станции не ни ли предават информация от космоса?

— Той я предава оттук?

— Именно. Да речем, когато двете планети застанат в благоприятно положение една спрямо друга в пространството.

— Казваш събиране на информация... Но ти изключваш най-важното — контакт с местната цивилизация.

— Ни най-малко не изключвам контакта между двете цивилизации — възрази енергично инженерът. — В крайна сметка той е основната цел.

— Тогава защо унищожава разумните същества на планетата?

— И аз се чудя — каза Мавров с умислено лице. — Не би трябвало да е така, освен ако другоземната цивилизация е враждебно настроена.

— А какво да разбираме под „разумни същества“? — обади се Ларсен. — Да се поставим на мястото на робота!

— Аз бих формулирал така: биологични обекти, които имат висока обществена организация... Впрочем по много показатели може да се определи дали едно действие е проява на разум или на инстинкт.

— Разум — да, но на какво равнище, Роман?

— Хитруваш, шефе. Разум изобщо.

Ларсен се усмихна с превъзходство:

— Аз бих казал, че роботът трябва да приеме за разумни само биологични обекти на умственото равнище на неговите създатели.

— Не си убедителен — възрази Щуцки. — Разумното същество си е разумно при всички обстоятелства. И не бива да бъде унищожавано от други разумни същества, ако те се уважават и претендират за висока цивилизованост.

— Тогава иди и обясни на екзалтираните туземци в храма в какво се състои радиоактивният разпад на веществата и колко е страшна лъчевата болест! — възрази Ларсен. — Ще те разберат ли? Хем вие принадлежите към две разклонения на един и същи земен вид, хомо сапиенс.

Полякът замълча сразен.

— Прав е Ларсен — обади се в подкрепа и инженерът. — Действително един робот не може да има друга мярка за сравнение. От всички същества на по-ниско умствено равнище той трябва да се пази, за да не го унищожат. За него те са диви зверове.

— Добре, а защо не са дошли твоите висши същества лично, ами изпращат робот? — възпламени се наново Щуцки. — Те биха разграничили по-добре от машината степените на цивилизация. И не биха убивали разумни същества, дори когато са толкова примитивни.

— Защо смяташ, че само на Земята е изпратен робот разузнавач? Далечната другозвездна цивилизация е изпратила, да речем, сто робота на сто планети. Първият от тях, който излъчи информация, че е срещнал разумни същества, ще докара и неговите създатели. Тогава...

Тук Роман Щуцки вдигна властно ръка и като се усмихна победоносно, каза:

— Дотук разбрах всичко. А сега мога ли да попитам ние какво сме?... Ние тримата разумни същества ли сме, или не?...

Мавров и Ларсен се спогледаха силно смутени. Наистина, какво бяха те в очите на робота?... Те, представители на най-интелигентната част от човечеството?...

— Идиотски въпрос! — изсумтя Ларсен.

— Когато влязохме в храма — продължи безжалостно Щуцки, — роботът ни видя, така да се каже, лично и въпреки това включи

защитната си реакция. Значи той не ни отделя от общата маса „дивни зверове“? А ние толкова се гордеехме досега с високата си култура!...

Двамата продължаваха да мълчат...

5

Най-сетне думкането и песните заглъхнаха и скоро жителите на каменния град заляха площада. Всички бяха успокоени и щастливи. По даден от жреците знак стражите пред къщата напуснаха своя пост. Скоро няколко жени донесоха плодове и печено месо, които поставиха пред чужденците с ниски поклони.

— Дипломатическите отношения са възстановени — засмя се Щуцки и пръв посегна към храната. — Следва размяна на посланици.

— Дано само този жест не е военна хитрост — каза Ларсен с напълно сериозно лице. — Местните жители умеят да варят страшни отрови.

Полякът разбра, че това е шега, но за всеки случай остави месото и премина на плодове, докато се изясни напълно положението.

Останалата част от деня премина без произшествия. Туземците се държаха миролюбиво, белите внимаваха да не ги дразнят. Пътешествениците решиха да дочакат вечерта, за да поискат от базата помощ; не можеха да оставят на произвола чудния робот и да си отидат...

Уви, това се оказа почти невъзможно...

Още предишната вечер Мавров едва успя да установи радиовръзка с базата. В началото всичко беше нормално — той предаде своето съобщение, радистът на базата му отговори на свой ред. Изведнъж някаква много близка станция се намеси в предаването, като че ли искаше нарочно да пречи. Точно тогава започна празненството и инженерът побърза да привърши предаването, за да гледа.

Тази вечер историята се повтори. В уречения час Мавров включи предавателя, изучука позивните и зачака отговора. Миг по-късно някой повтори съвсем същия сигнал — сякаш някое дете го очакваше от снощи в етера, за да си играят. За проверка Мавров предаде числата на собствения си телефонен номер. Станцията-папагал веднага ги повтори...

Изведнъж Мавров се обърна към другарите си и каза пребледнял:
— Роботът!... Това може да бъде само той!...

Не беше трудно да се провери дали е така. Тримата излязоха навън и с голяма предпазливост прекосиха площада. Напразно — никой не се опита да ги спре, никого не срещнаха по пътя си. Селището спеше непробуден сън. Те отвориха тежката врата на храма и надникнаха. В същия миг отвътре се разнесе предупредителното ръмжене на робота. Скоро неговият огненочервен силует се откри в непрогледния мрак...

— Започвай! — прошепна Ларсен.

Мавров шумно пое дъх и ръката му заигра по ключа. В етера полетяха неговите звучни точки и тирета. И тримата не откъсваха поглед от робота, за да доловят незабавно и най-малката промяна в поведението му. Той продължаваше да стои неподвижно, само завъртя глава насам-натам, сякаш се ослушваше или търсеше нещо. Още с първите сигнали ръмженето намалая и скоро стихна, а повърхността на робота веднага потъмня. И щом Мавров спря да предава, роботът повтори съвсем точно сигналите по етера. Същевременно на гърдите му бавно започна да се открива синкав екран. На него заблестя светлото изображение на планета, около която обикаляха плавно четири различно големи спътника.

— Колко ли тайни се крият зад този екран? — прошепна Ларсен.

— Вече не е трудно да ги открием, когато знаем пътя — каза уверено Мавров.

— Смяташ ли, че роботът е разбрал точния смисъл на сигналите?
— попита с недоверие Щуцки.

— Той просто не е разбрал смисъла.

Полякът се обърка.

— А тогава защо преустанови защитната си реакция?

— Защото същества, които са усвоили радиовълните, са „разумни същества“ от необходимия порядък, Роман. Роботът не само изключи защитата си, но и сам излъчи информация чрез екрана. Нима това не показва добрите му намерения към нас?

— Зависи колко време ще трае това. Според мен, само докато е включена радиостанцията.

— Не знам — призна чистосърдечно Мавров. — Но ей сега ще проверим!

Той изключи апарата. Роботът не реагира с нищо на промяната. Щуцки се разскача пред окуляра му, дори се приближи на няколко крачки до него — същото. Осветиха го и с прожектора — пак никаква враждебност.

— И да го докоснеш с ръка, резултатът ще бъде все същият — отбеляза тържествуващо Мавров. — Вече сме разграничени трайно от „дивите зверове“.

— Сигурно — кимна полякът, — но предпочитам да не го пипам. Най-мразя, като ме сбъркат с някого по погрешка.

Другите се засмяха.

— Все пак, я включи отново радиостанцията — предложи Ларсен. — За всеки случай.

Мавров изпълни желанието му и пак предаде няколко сигнала. Роботът побърза да повтори като прилежен ученик сигналите, после екранът отново разкри същото изображение.

— Но той излъчва все едно и също — каза разочаровано Щуцки.

— Това е само нещо като визитна картичка — поясни Мавров. — Тепърва трябва да се уточняват понятията и езикът, на който ще разговаряме. След като го научим да ни разбира, ще го разпитаме и ние. Едва тогава ще се свържем и с онези, които са го изпратили. Очевидно без специална покана те няма да ни дойдат на гости.

Докато разговаряха, роботът не бе променил поведението си. Само че сега движеше бързо ходовата си част в стремеж да отиде при разумните същества от непознатата планета. Имаше нещо трогателно и неповторимо във всичко това — тримата го почувствуваха в същия миг. Две цивилизации, които до този момент не знаеха нищо една за друга, бяха си протегнали ръце през времето и пространството...

Публикувано в алманах „Спектър’73“

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.